

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Законодавство України про освіту: збірник законів. – К. : Парламентське видавництво, 2002. – 159 с.
4. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / И.Ф. Исаев. – М. : Академия, 2002. – 208 с.
5. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – К. : Педагогічна преса, 1998. – № 10 (1–32). – 31 с.
6. Коржуев А.В. Подготовка преподавателя высшей школы / А.В. Коржуев, В.А. Попков // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 53–58.
7. Коржуев А.В. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании / А.В. Коржуев, В.А. Попков. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 300 с.
8. Матушанский Г.У. Основные характеристики психолого-педагогической подготовки и переподготовки преподавателей высшей школы / Г.У. Матушанский, Ю.В. Цвенгер // Психологическая наука и образование. – 2001. – № 2. – С. 26–31.
9. Повышение эффективности психолого-педагогической подготовки преподавателей вузов / под ред. А.В. Петровского, Л.С. Сержана. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 156 с.
10. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Академия, 2002. – 224 с.

РОМАНОВСЬКА О.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА В УМОВАХ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ОСВІТИ

Демократизація життя, перехід до ринкової економіки зумовили зміну системи цінностей, соціальних пріоритетів. В умовах диверсифікації (від лат. *diversus* – різний, *facio* – роблю, тобто різноманіття; різнобічний розвиток; розширення активності; вихід за межі основного змісту діяльності; розвиток напрямів діяльності) [1] до освіти ставляться інші соціально-економічні вимоги, одна з яких – формування нових життєвих установок особистості, гуманізація суспільно-економічних відносин.

Професійна освіта не повною мірою здатна задовольнити потреби суспільства у нових кваліфікованих фахівцях, оскільки рівень вимог значно підвищився, а випускники ВНЗ не можуть знайти собі роботу, знайти власну “нішу” в сучасному економічному житті.

Стратегічною метою вищої освіти є не тільки професійна підготовка, а й задоволення потреб особистості в інтелектуальному, культурному й етичному розвитку, що, у свою чергу, передбачає формування у студентів громадянської позиції, здібності до праці і життя в умовах сучасної цивілізації й демократії, готовності до збереження та примноження моральних, культурних і наукових цінностей.

Метою статті є аналіз сутності професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах диверсифікації освіти.

Аналіз першоджерел дав змогу виділити різні підходи до визначення поняття “підготовка”. Так, І. Глазкова у своєму дисертаційному дослідженні проаналізувала різні точки зору щодо визначення цього поняття. Деякі вчені поняття “підготовка” ототожнюють з готовністю до професійної діяльності (Н. Костіна), інші дослідники вважають, що підготовка включає формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності (Л. Григоренко, Т. Гущина, Г. Троцько) [2].

Аналіз наукових досліджень свідчить, що розробка системи професійної підготовки у вищій школі здійснюється за такими напрямками:

– вивчаються питання методології формування особистості вчителя (С. Архангельський, А. Бойко, В. Ільїн, М. Каган, Л. Кондрашова, В. Сластьонін, А. Щербаков);

– вивчаються питання професійної підготовки та діяльності вчителів і викладачів (О. Абдуліна, А. Алексюк, Г. Андреева, Ю. Бабанський, В. Гриньова, М. Євтух, Н. Нічкало, О. Пехота, Т. Сущенко);

– вивчаються методи професійного самовиховання й розвитку педагогічної техніки майбутнього вчителя (Ю. Азаров, В. Кан-Калик, С. Єлканов, С. Омельченко).

О. Абдуліна характеризує професійну педагогічну підготовку вчителя як процес навчання студентів у системі навчальних занять з педагогічних дисциплін і результат, який характеризується повним рівнем розвитку особистості вчителя, сформованістю загальнопедагогічних знань, умінь і навичок; багатобічну систему, яка об'єднує відносно самостійні системи підготовки: суспільну, соціально-наукову, психолого-педагогічну, загальнокультурну. За визначенням Г. Троцько, “це система, яка характеризується взаємозв'язком і взаємодією структурних і функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності” [2].

Оскільки ми розглядаємо проблеми підготовки майбутніх інженерів-педагогів, то доцільним є розгляд досліджень, присвячених інженерно-педагогічній освіті. Дослідженню питань, пов'язаних з підготовкою інженерно-педагогічних кадрів, присвячені роботи С. Артюха, С. Батишева, В. Блюхера, Г. Зборовського, Е. Зеєра, Р. Карпової, О. Коваленко, В. Ложкіної, П. Лузана, А. Пастухова, О. Романовського, В. Сидоренка; психологічні проблеми відображені в працях Н. Кузьміної, Т. Кудрявцева, І. Лобача; дидактичні питання розглядають В. Ледньова, П. Підкасистий, Б. Соколов, О. Федорова та інші.

Професія інженера-педагога входить до складної групи професій, що функціонують одночасно у двох різнорідних системах: “людина – людина”, “людина – техніка” та їх модифікаціях. Сутність і специфіку підготовки інженерів-педагогів необхідно розглядати на основі системного і функціонального аналізу професійної педагогічної діяльності й етапів здійснення цієї діяльності.

Підготовка інженерів-педагогів здійснюється в рамках єдиного навчального процесу. Основна умова існування й оптимального функціонування будь-якої системи полягає в забезпеченні її цілісності за рахунок взаємодії компонентів. З огляду на це підготовка інженерів-педагогів повинна бути єдиною системою, кожна з підсистем якої включає обидва наскрізні компоненти освіти: педагогічний та інженерний. При підготовці інженерів-педагогів необхідно реалізувати тісну взаємодію вказаних компонентів їх утворення [7].

Однак у дослідженнях науковців недостатньо уваги приділяється сутності проблеми професійної підготовки фахівців в умовах диверсифікації освіти. Саме сьогодні це питання є актуальним при підготовці майбутніх інженерів-педагогів.

Завдання розвитку процесу диверсифікації пов'язано з приведенням системи освіти у відповідність з ринковими відносинами в державі, демократизацією суспільства, що вимагає розробки механізмів реалізації принципів альтернативності і варіантності, забезпечення якості освіти, що є найважливішою умовою для затребуваності фахівця на ринку праці.

У філософсько-педагогічному аспекті вектор процесу диверсифікації освіти спрямований на гуманізацію і демократизацію освітніх систем, що вимагає переходу

від технократичного підходу (знаннєвого) до підготовки майбутнього фахівця, до особистісного, який передбачає розвиток особистості фахівця, зокрема розвиток таких якостей, як діловитість, мобільність, ініціативність, самостійність, творча активність.

Функціонування ринку праці в умовах ринкових відносин актуалізувало поняття “конкуренція”, “конкурентоспроможність вищого навчального закладу”.

Сьогодні необхідна не абстрактна освіта, а освіта, прив’язана до ринку праці. Затребуваність випускника на ринку праці – один з вирішальних критеріїв оцінювання якості освіти і спеціальної підготовки. Один із шляхів досягнення вказаних завдань – формування у студентів цілісного, інтегрального, системного мислення шляхом зменшення обсягу матеріалу, що вивчається, без втрати якості набутих знань, подолання відчуженості базисних дисциплін від реального процесу професійної підготовки конкурентоспроможного фахівця. Механізмом реалізації цієї ідеї є комплекс організаційно-педагогічних заходів:

- перехід від позиції “викладач – інформатор” до позиції “викладач – мислитель”, “викладач – інтегратор знань”, що забезпечить цілісний розвиток фахівців;
- виховання потреби й уміння використання наукового змісту дисципліни в подальшому навчанні і практиці як засобу цілісного вирішення пізнавальних і професійних проблем;
- виховання спрямованості на безперервну самоосвіту, підвищення своєї конкурентоспроможності.

Щодо вищих навчальних закладів, що вже наявні на ринку освітніх послуг, то кожний з них прагне оволодіти увагою споживачів і спонукати їх до придбання освітніх послуг. З огляду на це ВНЗ вживає заходів, щоб здобути перевагу перед послугами інших.

Творча активність, самостійність, конкурентоспроможність здатні виявлятися і розвиватися в умовах демократичних свобод. Проте свобода не означає всюдозволеності, а вимагає відповідальності і дисципліни, толерантної свідомості, не тільки корпоративної солідарності, а й товариства, взаємовиручки, взаємопідтримки, що передбачає засвоєння і відтворення соціально значущих цінностей, орієнтацію на досягнення не тільки особистісного, а й суспільного благополуччя.

Освіта в такому випадку стає засобом проектування людиною свого життя, розвитку відповідальності, особистої гідності. Інакше кажучи, почуття обов’язку, гідність – обов’язкова умова досягнення вершини професійної майстерності [4]. Це положення змінює погляд і на характер педагогічної взаємодії: на перше місце виходять опора на індивідуальний досвід того, хто навчається, його самостійність; активний діалог викладача і студента, спільне вироблення методології інтелектуального пошуку, що забезпечує навички здобуття нового знання, а згодом для підтримки конкурентоспроможності [4, с. 106].

Процес диверсифікації, підготовка фахівців в умовах ринкових відносин актуалізують такі поняття, як “корпоративна культура”, “стиль діяльності”, “імідж” (престиж) вищого навчального закладу, що, у свою чергу, пов’язано із системою цінностей, норм, правил діяльності, які поділяються педагогічним колективом. Маркетинг ринку праці й освітніх послуг пов’язаний з урахуванням не тільки контрольованих, а і неконтрольованих чинників. Тому спеціальні маркетингові служби вищого навчального закладу постійно стежать за зовнішнім середовищем: конкурентами, стратегією і тактикою Міністерства освіти і науки України, економічним станом регіону, економікою, ЗМІ.

Додамо, що конкурентоспроможність ВНЗ, його успіх залежать не тільки від економічної служби вищого навчального закладу, а й від усього колективу, від активності в розробці і пропозиції альтернатив, їх демократичного обговорення та колективного прийняття рішення.

Одним з найважливіших засобів урахування освітніх потреб і впливу на їх формування є сегментація ринку освітніх послуг, тобто можливість групувати споживачів за певними ознаками: географічних (особливості в освітніх орієнтаціях в різних регіонах, наприклад, у місті і в сільській місцевості); національних; вікових; професійних (належність батьків до певної професії); матеріальних (матеріальне становище родини).

Важливою складовою маркетингу є вивчення діяльності конкуруючих вищих навчальних закладів, наукових підрозділів. Для цього проводиться аналіз конкуренції на ринку, який здійснюється в межах загальної системи збору й обробки інформації про діяльність конкуруючих освітніх установ, що пропонують споживачам освітні послуги, наукову і навчально-методичну продукцію. Об'єктами аналізу можуть бути відгуки студентів, випускників, батьків про якість підготовки в освітніх установах, рекламні проекти, дні відкритих дверей, щорічні звіти і тексти виступу керівників, огляди в науково-педагогічному і масовому друці, матеріали конференцій, участь у конкурсних проектах, госпдоговорна діяльність.

Останніми роками спостерігається зростання мобільності стратегічних орієнтацій освітніх установ, яка стає основною для цілей аналізу конкурентів.

Слід також розглянути особливості конкуренції в науці й освіті. Якщо в підприємницькій, виробничій сферах перемога над конкурентом веде до його знищення, то в освіті, науці перемога одного конкурента над іншим не передбачає його обов'язкове знищення, а навпаки, стимулює колективи на перегляд своєї діяльності, на активізацію своїх потенційних творчих можливостей. В умовах ринкової економіки компетентність, високий рівень кваліфікації кадрів є найважливішими чинниками виживання і реалізації стратегії маркетингу.

В умовах ринку змінюється і характер кадрової політики у вищому навчальному закладі: ставлення до працівників ВНЗ як до самостійних виконавців; розстановка кадрів відповідно до здібностей; розвиток комунікації у вищому навчальному закладі, поліпшення морального клімату. Особливо важливим стає стиль діяльності: імідж (престиж) ВНЗ, стиль керівництва, ціннісні установки професорсько-викладацького складу, символіка, ритуали, традиції.

Результати дослідження вчених сучасного стану ринку вищої освіти свідчать про прагнення його суб'єктів перейти до найперспективнішого ринку споживачів.

Для нього характерні:

- загострення конкуренції в боротьбі за споживачів;
- широкий вибір ВНЗ та освітніх послуг, що пропонуються абітурієнтам;
- зміна поведінки на ринку найбільш популярних ВНЗ і їх прагнення враховувати запити підприємств;
- повернення до організації виробничої практики і працевлаштування випускників;
- локальні маркетингові дослідження, що проводяться деякими вищими навчальними закладами.

Проте, як зазначають дослідники, ринок освіти ще не досяг цивілізованого стану, хоча споживач стає головним джерелом фінансування освітніх послуг і диктує свої умови. Успіх на ринку освітніх послуг залежить, передусім, від якості освіти, її відповідності потребам суспільства і самої людини.

Висновки. Отже, диверсифікація освіти створює умови не тільки для зростання самостійності ВНЗ у виборі освітньої стратегії, а й для вільного самовизначення студентів, для реалізації потреби в прояві активності, досягненні успіху, отриманні особистісної відповідальності у формуванні власної конкурентоспроможності, затребуваності на ринку праці. Одним з позитивних результатів диверсифікації освіти є те, що студенти визнають як цінність особисту свободу, можливість вибору професійної кар'єри (свободу самовизначення, простір для діяльності, задоволеність від відчуття самодостатності).

Література

1. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ “МарТ”, 2005. – 448 с.
2. Троцко А.В. Теоретические и методические основы подготовки студентов к воспитательной деятельности в высших педагогических учебных заведениях : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / А.В. Троцко. – К. : Институт ППРО, 1997. – 54 с.
3. Лукашенко М.А. Рыночные отношения в системе образования России / М.А. Лукашенко. – М., 2001. – 254 с.
4. Старостина Г. Рыночная экономика и смена приоритетов / Г. Старостина // Высш. образование в России. – 1997. – № 3. – С. 54–56.
5. Фатхутдинов Р. система менеджмента : учеб. практ. пос. / Р. Фатхутдинов. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Бизнес-школа, 1997. – 400 с.
6. Чаплицька Г.В. Формування творчого ставлення до професійних знань студентів економічних спеціальностей : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Г.В. Чаплицька. – Х. : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2003. – 17 с.
7. Артюх С.Ф. Педагогические аспекты преподавания инженерных дисциплин : пособие для преподавателей / С.Ф. Артюх, Е.Э. Коваленко, Е.К. Белова и др. – Харьков : УИПА, 2001. – 210 с.

РЯБОВА О.Б.

ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку України у зв'язку з реформуванням системи освіти навчальний процес у вищому навчальному закладі вимагає постійного вдосконалення. Однією із проблем є вдосконалення освіти з урахуванням особливостей системи навчання у вищому навчальному закладі в сучасних дослідженнях, що стосується якісної підготовки майбутніх фахівців, підкреслюється необхідність формування у майбутніх учителів початкової школи організаційної культури.

Такі цілі знайшли відображення у нормативних документах. Українське суспільство розробляє стратегію розвитку сучасної освіти, спрямовану на становлення висококультурної особистості.

До процесів, що здатні відновити зміст і структуру освіти, звертались у своїх працях такі вчені: В. Загвязинський, І. Зарецька, Т. Ковальова, С. Назарова, В. Сериков, Г. Селевко, Т. Сергєєва, Н. Уварова та інші.

Метою статті є аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем сутності поняття “організаційна культура”.

У педагогічному словнику поняття “культура” (у перекладі з лат. cultura – відтворення, виховання, розвиток) тлумачиться як джерело знань про природу, суспільство, способи діяльності, емоційно-вольове і ціннісне ставлення до оточуючих людей [1].